

RODICA BOGZA IRIMIE: SISTEMUL SUPRANUMELOR LA ROMÂNII DIN UNGARIA (A MAGYARORSZÁGI ROMÁNOK RAGADVÁNYNÉVRENDSZERE)

Editura Didactică, Budapesta, 1978, 85 p.

Sub titlul de mai sus a apărut la Budapesta, sub egida Uniunii Democratice a Românilor din Ungaria, un studiu de specialitate în domeniul lingvistic, dar de un larg interes pentru toți cei ce urmăresc științele umaniste în dezvoltarea lor. Studiul este rezultatul unei investigații pe teren în cinci dintre comunele cu populație românească din județele Békés și Hajdu-Bihar din Ungaria: Bedeu (Bedő), Aletea (Elek), Apatou (Körösszegapáti), Micherechi (Méhkerék) și Săcal (Körösszakál). Autoarea a urmărit, în aceste localități, sistemul de constituire al celui de al doilea nume la români, sistem care funcționează paralel cu sistemul oficial de denotație. Cercetarea a fost ușurată și de participarea unor studenți ai Universității „Eötvös Loránd” din Budapesta, proveniți din localitățile cercetate, cum e Maria Gurzău din Micherechi.

Studiile de onomastică nu sînt prea numeroase. *Onomastica* este o ramură a lingvisticii care studiază numele proprii și se subdivide în *toponomastică* și *antroponomastică*, prima studiind toponomicele (toponimia), adică numele de locuri în general, numele de așezări omenești, de forme de relief, hidronimele etc., iar a doua (antroponimia) se ocupă cu numele de persoane și de animale, deci antroponimicele. Pentru a diferenția numele oamenilor de numele animalelor, recent s-a extins, relativ la persoane, termenul de *oiconim* (G. Bolocan, *Stratificare în toponimie*, L.R. VI 1975, p. 584). Trebuie să adăugăm imediat că studiile de tipul celui discutat aci prezintă un interes mai larg și pentru sociolog, etnolog ori folclorist, preocupăți într-un fel sau altul de studiul vieții comunităților umane sub diferite aspecte, de aci un interes crescut față de onomastică, interesantă pînă și pentru beletrist.

După un cuvînt înainte și o introducere, autoarea își structurează studiul în trei capitole, cu subdiviziunile lor, la care se adaugă indicele supranumelor, abrevierile, o bibliografie adusă la zi privind onomastica și două rezumate (unul în l. maghiară și unul în l. franceză) — deci cercetarea poate fi utilizată cu rezultate bune și de specialiști în domenii mai restrînse de activitate. În primul capitol: *Supranumele în sistemul românesc de denotație* ni se prezintă categoriile de nume proprii de persoană, formule de denotație, omonimia antroponimică, tipuri de supranume; al II-lea capitol înfățișează *Procesul sociolingvistic de aplicare a supranumelor* cu mărturiile sociale directe, cu reflectarea lingvistică a socialului și cu aria lexicală a supranumelor. Al III-lea și ultimul capitol se adresează lingviștilor și poartă amprenta specialistului chiar

în subtitluri: *Considerații lingvistice* cu fonno-morfologia supranumelor, lexicul supranumelor, derivarea.

În scopul analizei sistemului supranumelor la românii din Ungaria, Rodica Bogza Irimie demonstrează în introducere o problemă teoretică ce caracterizează întreaga istorie a limbilor: trecerile de la comun la propriu și de la propriu la comun ale unor cuvinte, inclusiv a supranumelor. Ca ilustrare dă câteva exemple (de altfel, destul de cunoscute în lumea specialiștilor, o dovadă în plus, că și cuvintele au soarta lor nu numai cărțile: — *habent sua fata libelli*). Iată cum cuvântul *bursă* derivă de la numele unor negustori venețieni din secolul al XVI-lea, stabiliți în Flandra; ei se numeau *della Borsa*. Locuința lor, casa „Borsa“, a devenit sediul primei burse a lumii. Cuvântul *ghilotină*, împrumut francez, își trage numele de la medicul Guillotin, care a propus în 1789 ca decapitarea condamnaților la moarte să se facă cu ajutorul unei mașini. *Sandviș*, cuvânt care circulă și în limba maghiară, vine tot dintr-un substantiv propriu. Acest fel de gustare inventat în secolul al XVIII-lea, a fost servit prima dată de bucătarul contelui *Sandwich*. Nu trebuie să uităm faptul că onomastica este o disciplină de interferență în domeniul lingvistic, ea contribuie în largă măsură la dezvoltarea cunoștințelor noastre despre limbă, permițând reconstituirea unor forme și tipuri dispărute din vorbirea curentă (p. 13). Din acest motiv se afirmă întemeiat că „numelui propriu i se recunoaște, fără tăgadă, valoarea de monument de limbă care conservă și atestă fapte lingvistice petrecute în diferite perioade ale dezvoltării unei limbi“ (S. Teiuș, *Sfera și locul onomasticii în lingvistică*, S.M.O. 1969).

Acreditând cele de mai sus, studiul Rodică Bogza Irimie ne apare cu atât mai util cu cât fondul lexical constituit din supranumele românilor din Ungaria, încă n-a fost abordat până în prezent. Cred că autoarea a procedat inteligent recurgînd la micromonografia locală a unor localități cu populație românească din Ungaria: *Aletea*, *Apateu*, *Bedeu*, *Micherechi* și *Săcal*. Ar fi fost de dorit, cum singură recunoaște, să realizeze monografia întregii regiuni cu populație românească din estul Ungariei, dar împrejurările i-au depășit posibilitățile. Pentru a-și ilustra cercetarea a ales sate situate la o oarecare distanță în zona locuită și de populație românească a Ungariei, punctul nordic al acestei zone e reprezentat de Bedeu și cel sudic de comuna Aletea. Ponderea cea mai mare o are localitatea Micherechi — locuită aproape în întregime de români —, unde a înțilnit 268 de supranume, plus variantele lor morfologice, iar cea mai mică am înțilnit-o la Săcal, unde au fost înregistrate 24 de supranume plus variantele lor morfologice, care nu sînt prea numeroase.

Studiul de care ne ocupăm prezintă și un interes mai larg pentru cititorul mai puțin avizat în domeniul lingvistic. Ne gîndim în special la acele cuvinte cu simbolism fonetic, unele porecle, onomatopei, interjecții care imită zgomote (Băngăleț, Jdrenghi, Giț, Simpiri) — toate atestînd că regiunea locuită de români în Ungaria cunoaște și este încă foarte

viu procedeul inventării de termeni în porecle și toți acești termeni se păstrează în suprapunere, unde oficialitatea nu poate interveni practic, administrativ, cum a procedat și procedează în cazul numelor. Oare nu este procedeul supranumelor un mijloc de rezistență și persistență a românilor pe locurile unde s-au născut? Credem că da! Iată un motiv în plus de prețuire a cercetării Rodicăi Bogza Irimie.

Încheiem aceste sumare considerații asupra cărții *Sistemul supranumelor la românii din Ungaria* cu frumoasele cuvinte ale fostului profesor univ. clujean, Ștefan Pașca (la care și autoarea studiului de mai sus subscrie): „E ușor de înțeles că mulțimea și varietatea supranumelor într-o regiune ilustrează vioiciunea spirituală a locuitorilor ei. Crearea și întrebuințarea supranumelor pe o scară mai întinsă sau mai redusă e în funcțiune de anumiți factori spirituali caracteristici fiecărui nucleu social în parte“ (Pașca St. 1936).

T. FILIP